

Romano Guardini
ZAHVALNOST

Ako je u uvodu naših razmatranja ispravna izrečena misao, da se u svakoj «kreposti» - dakako pod posebnom moralnom vrijednosti kao dominantom – izražava čitav čovjek, onda tu i događaj mora imati utjecaja; životna priča pojedinca jednako kao i kulturni razvoj naroda ili zemlje. To čudoredno držanje ne određuju u svim vremenima iste kreposti.

Moglo bi se reći da su one kao zvijezda koja se pojavljuju u određenim razdobljima i vladaju nebeskim svodom vrednota, da bi se onda opet postupno povukle i dale mjesto drugima. Time one ne prestaju biti važnim vrijednosnim oblicima, još su uvijek one i utjecajne, jer ta razdoblja nisu nikada jedna od drugih rastavljena oštrom granicom. Ali one ne stoje na istaknutom mjestu čudoredne svijesti. Naravno one mogu u životu duševnog vremenskog tijeka kasnije ponovo izbiti u prvi plan.

O takvoj kreposti koja se danas povlači – ako dobro zapažam -, treba sada govoriti, naime o zahvalnosti.

Kakvim je mjerilima za ispravnost i primjerenost određen naš današnji život? Ima li u njemu onoga što ipak tek omogućava zahvaljivanje, naime slobodnog davanja i primanja kao odlučujuće karakteristične oznake u društvenom životu? Mislim da nema.

Naravno daje se i prima nadasve tamo gdje neki čovjek želi obradovati drugoga ili pružiti osobnu pomoć; ali to se svelo na privatnost – i čak se tu osjeća u davanju neka vrsta organizacije koja je ovisna o našem ekonomskom životu i ruši izvornost – sjetimo se samo raskošnog rasipanja za Božić. Što određuje opći osjećaj, nije traženje i davanje nego najavljivanje pravde i

njezina organizirana i od države nadzirana isplata. A odgovor na to nije hvala nego priznanica da je stvar u redu.

Naravno da u tome ima i nešto veoma dobro: da se naime te stvari zbilja odvijaju prema svrsishodno promišljenom redu, pa se ono osobno ne uvlači tamo gdje stvarno ne pripada. A tu sudjeluje i povećana demokratska svijest o osobnom dostojanstvu svih ljudi; osjeća, što bi bila stvar ispravnog reda, ne bi se smio pripustiti dužnosti traženja i milostivim jamstvima, nego bi socijalne nevolje morale biti nadvladane zajedničkim naporom. Ali tu se krije opasnost da nestane ono životno što sa sobom nose riječi «tražiti» i «zahvaliti», «dati» i «primiti».

Gore od toga: kao mjerilo za te ljudske odnose prijeti da se ostvari slika stroja. Socijalna cjelina i njezin život pokazuju se kao sklop funkcija, u kojemu se ne radi o traženju i hvali – pa možda ne više izričito ni o pravdi i obvezama – nego o svrsishodnom funkcioniranju. Ukoliko se ostvari ta predodžba, naravno za hvalu nema više mjesta.

Pokušajmo se suočiti s tom krepošću koja se pomalo gubi. Zapitajmo se, čega bi moralo biti da hvala postane mogućom.

Prije svega jedna stvar: Samo se osobi može zahvaliti. Hvala i molba moguće su samo na relaciji Ja i Ti. Ne mogu zahvaliti zakonu, vlasti, osiguranju. To mogu učiniti iz uljudnosti ako mi je uručena odgovarajuća suma, da sve ostane u okviru društvene uljudbe; ne može biti govora o nekoj izričitoj zahvali jer ona izražava osobni susret u životnoj potrebi.

Naprotiv dva čovjeka od kojih je jedan u situaciji da ima ili može, a drugi naprotiv nema ili ne može, stoje sučelice jedan prema drugome. Jedan traži, a drugi je spreman; jedan daje, a drugi zahvaljuje – a oba su povezana u tom humanom. Tu je zahvala moguća, i ona se iskazuje kao osnovni oblik zajednice.

Dalje: zahvala je moguća samo u okviru slobode. Što će sunce sutra izaći – znanstveno rečeno, da će zemlja prema njemu doći u položaj koji ga čini vidljivim na dotičnoj zemaljskoj točki – ja za to ne zahvaljujem. Sigurno se mogu nekog vedrog jutra probuditi u živom osjećaju zahvalnosti da se tu događa nešto prelijepo. Ali to su odgovori ljudskog stvorenja Onomu koji je sve stvorio, ili opet posljedice iz vremena kad se samo sunce štovalo kao božanstvo. Uostalom ipak su poznate astronomske formule, pa ako imam potreban uvid, znam zašto se mora dogoditi njegov «izlazak». Za to ne zahvaljujem – jednako tako ni nekom stroju, ako ispravno radi. I tu se mogu dogoditi prijenosi osjećaja. Ako

auto izdrži u teškoj situaciji, mogu ga osjetiti kao druga koji se pokazuje valjanim. Tu zaista nema nikakve zahvale. Netom je stroj ispravno izrađen i njim se stručno rukuje, mora on ispravno funkcionirati.

Ali neću zahvaliti ako je posrijedi neka pravda koja od mene nešto zahtijeva. Netom sam kupio robu, pa mi se izruči, ne zahvaljujem nego potpišem priznanicu: «Ispravno dobio to i to»... Ako sam sklopio ugovor na temelju kojega drugi mora nešto učiniti, onda mu nakon toga ne zahvaljujem nego kažem: «U redu je» - što ide dalje preko toga, to je uljudnost.

Zbiljska hvala postoji samo u okviru dobre volje. Štoviše osjećaj za ljudsko događanje prelazi u osjećaj općeg funkcioniranja – ova vlast regulira promet, ona druga radni odnos; u to vrijeme mora se to dogoditi po zakonskim odredbama, u drugo vrijeme ono drugo -, to manje prostora ostaje za ono otvaranje srca, koje kaže: Zahvaljujem ti. Gdje prestaje sloboda, nestaje hvala. Na njezino mjesto dolazi potvrda (priznanica) da se dogodilo što se tražilo.

Treći je uvjet za mogućnost zahvale ovaj: Tko daje dar, mora to činiti s poštovanjem pred onim koji ga prima, inače će povrijediti njegov osjećaj časti. On to ne smije činiti s nehajem; također ne smije igrati ulogu onoga koji pruža; još ne smije svojim darom pokazivati vlast. Za sve koji se nalaze u službi pomaganja postoji opasnost da žele pokazati svoj položaj moći; jer nevoljnik (potrebnik) je kao takav slabiji nego pomagač; pa ako on zahvaljuje za pomoć, time također priznaje tu svoju slabost.

To sve otežava zahvalnost. Ako pomagač naglašava svoju nadmoć, tada zahvala umire; na njezino mjesto stupaju poniženje i mržnja. Kako bi poneki primalac htio baciti u lice taj dar darivatelju!

Dakle *tri važna uvjeta*: Hvala postoji samo na relaciji Ja – Ti. Čim nestane svijesti o osobi, čim stroj dođe u prvi plan, hvala prestaje... Ona postoji samo u okviru slobode. Netom se pojavi moranje ili zavlada zahtjev, ona nema smisla... I hvala postoji samo u čašćenju. Ako se ne osjeća međusobno poštovanje, ona propada u uvredi. Tko pomaže, dobro čini ako o tom razmisli. To ime zaslužuje samo ono pomaganje koje omogućava hvalu.

Pravo traženje i davanje, pravo primanje i zahvaljivanje lijepo je. Humano je u najdubljem smislu. Nosi ga svijest da su ljudi zajedno u nevolji – samo da baš ovdje, danas, slučajno,

ovaj ima, onaj nema; ovaj može a drugi ne može. Sutra može biti obratno.

Ali ljudska nevolja nije jedini povod iz kojega može nastati zahvala; ona se može probuditi svuda gdje ljubaznost primijeti neku priliku da razveseli, dobro učini, razvedri život. Tada će obradovani reći: To si ti učinio, hvala ti! To je lijepo. Ako je zbilja tako da izgrađivanje našega života ostavlja zahvali sve manje prostora, onda ćemo tražiti takav prostor, ukoliko ga još ima – i stvoriti ga gdje to možemo – onom snagom koja se pak ne može ugasiti, jer je ona središnja snaga srca, ljubavi.

Ovdje se želimo usredotočiti na nešto što u svjetlu upravo rečenoga djeluje kao neki paradoks – možda to zbilja i jest jedan -, a koliko paradoksa ima u životu koji se ne da svesti na neku formulu! Ima trenutaka u kojima se dobije osjećaj prema drugome da mu se mora zahvaliti da on jest (postoji) – ne da je učinio ovo ili ono, nego da je tu. Zapravo besmisao, jer on nije stvorio sama sebe – pa ipak postoji taj osjećaj! Možda se taj osjećaj nesvjesno usmjerava prema Bogu, jer On je htio, da bude onaj čovjek. Jer «biti» (postojati) je glagol, i upućuje na djelovanje. Tako se možda onaj osjećaj usmjerava na neko «djelo» koje se ne da dalje misaono razumjeti.

Novo, tajanstveno značenje ima ta zahvala za postojanje nasuprot Bogu. Zar se ne kaže u «Gloriji» na misi: «Zahvaljujemo Ti radi velike slave Tvoje»? Doduše povjesničari nas uče da to «zahvaljivanje» - latinski *gratias agere* – spada u jezik velikog ceremonijala i da je izraz čašćenja: «Klanjamo Ti se radi Tvoje velike vlasti». To može biti; ipak to znači više nego sam izraz strahopoštovanja... Također je ispravno da podsjetimo, kako Bogu ne bi moglo biti nemoguće da bismo mi imali povoda, da Njemu zahvaljujemo za to, što On postoji. Na brdu Horebu On je pak rekao Mojsiju koji Ga je pitao za Njegovo ime, da je Njegovo ime biti (postojati) (Izl. 3,14). Što je kod svakog ograničenog bića dodatno – da ono nije samo zamišljeno nego je stvarno (zbiljsko) – to je kod Njega biće, pa bi bilo potpuno osmišljeno zazivati ga riječima: «O Ti Postojeći!» Sve je to istina, pa ipak! U toj neizrecivosti o slavi Božjeg bića izgleda da se i nešto daje što bi se moglo nazvati slobodom zbiljskoga bića: jednako kao da nam je On poklonio, da On postoji. Kao da bi Njegovo biće bilo «djelo» koje se nalazi s druge strane svih pojmova, a za koje bi Mu čovjek iskazivao hvalu koja bi morala silom odvući u ekstazu (zanos, oduševljenje) kad bi se ona (hvala) doživjela. I neka se

čitalac ne spotakne na ovim mislima koje u stvarnosti ne žele ništa drugo nego protumačiti o shvatljivome.

Davanje i zahvaljivanje što čovjeka izdižu iz funkcioniranja stroja i nagonskog sustava životinje u stvari su odjek nečega Božanskoga. Što svijet uopće postoji i tako obuhvaća neiscrpivu puninu, ni na koji se način ne razumije samo po sebi, nego to postoji jer je zamišljeno; jer su činjenica i djelo.

U današnjem razmišljanju nalazi se pojam koji je s jedne strane neophodan, a s druge nedaća (zlo), naime pojam prirode – riječ shvaćena u novovjekovnom smislu. Taj smisao jedanput misli na ovisnost onoga što se neposredno saznaje; kroz posvuda važeće zakone sređena cjelina kao što je istražuje znanost. Ali onda se on pretjeruje, postavlja se protiv vjerovanja prošlosti, pa svijet u kojemu se živi, istražuje i radi smatra kao nešto samo po sebi razumljivo, a ne postavljaju se nikakva pitanja o njegovu uzroku. «Priroda» je samo ono što jest; i takva je kakva je, i drukčija ne može biti. U takvom nazoru propadaju najplemenitije stvari, jer one žive po tome što nisu razumljive same po sebi, jer one dolaze od slobode. Svijet nije «priroda» nego «djelo»; Božje djelo. Ona postoji jer ju je On zamislio i jer On želi iz tajne ljubavi i slobode da ona postoji.

Tako je ona trajni Božji dar nama. A da i ja sam postojim, trajni je dar meni. Da postojim i da postojim kakav jesam, da mogu disati, osjećati i raditi – sve to ni na koji način nije razumljivo samo po sebi, nego zavrjeđuje najveće moguće divljenje. To znati spada u osnovnu čovjekovu svijest. Uvijek sebe primati iz Božje ruke, pa onda za to i zahvaljivati spada u bitni stav čovjeka – zbiljskoga čovjeka koji stoji u svom pravom biću. Posve bi moglo biti da mene nema: također da ni svijeta nema. U bitnom ne bi ništa manjkalo, «samo ja», «samo svijet», jer Bog je «dostatan».

Možda je to osnovni čin svake pobožnosti da se zna i da se s tim slaže i da se prizna: «Ti Bože jesi. I ti si dostatan. Ali ti si htio da i ja postojim, i zato ti hvala!»

To je molitva koja čovjeka uvijek ponovo stavlja u ispravnost. Pokušajmo to, na primjer izjutra, u svježini nakon noćnog počinka; kad se čovjek odmah nakon odlaska sna iznova prihvaća: «Gospodine, kako je dobro što si htio da ja postanem! Hvala ti što smijem biti!» Tada ishlapljuju krive misli o onom što je razumljivo samo po sebi; raspadaju se mehanizmi pojma o prirodi i preuzetnosti kulturnog ponosa. Sve između Boga i mene oživljava, pa se stvari ispravljaju. Nakon toga tijekom dana one

se ponovo prekrivaju vrtlogom htijenja i događanja; međutim one su danas ipak bile tu, i bit će sutra ujutro opet tu i ponovo će staviti život u red.

Ali ta pak misao mora još malo dalje ići. A kako je to sa samim Bogom? Zahvaljuje li Bog? Najprije ćemo odgovoriti: Što bi to značilo? Pa Njemu ipak sve pripada! Ali ako želimo znati kakva je osjećaja (raspoloženja) Bog, onda ne smijemo sjesti i razmišljati, kakvo mora biti «to apsolutno biće», nego moramo pitati Njega samoga, pa će se naći jedno «mjesto» gdje njegovo srce biva očevidno: to je Krist.

Je li Krist zahvaljivao? Kad je On bio u Samariji na zdencu i zamolio onu ženu, «daj mi piti», a ona izvukla posudu s vodom i pružila Mu, On je sigurno zahvalio! Ili kad su Ga brat i sestre u kući u Betaniji, Lazar, Marija i Marta posluživali, On je također to činio, u milosti (blagosti) i moći. Ili kad je tada na Šimunov objed došla grješnica iz Magdale, koja je izlila dragocjenu pomast na njegove noge i u savršenoj pokajničkoj poniznosti brisala ih svojom kosom, a taj se samoumišljeno opravdani farizej zajedno s licemjernim Judom okomio na nju, On je tada o njoj rekao nezaboravljive stvari (Lk 7,40 i dalje). Kako se tajanstveno slažu u njegovim riječima znanje o njezinu kajanju i opraštanje njezina grijeha s mirisom pomasti i ljepotom kretnja...

U Isusu je bila zahvala u nemoći i moći u isto vrijeme. Njemu su trebale sve stvari; jer On je postao jedan od nas koji u svojoj oholosti od prvog do posljednjeg daha trebamo darove za život. Ali On je odgovarao time što bi onome koji je bio dobar prema Njemu pogledao u oči i ganuo mu srce. Tko će izmjeriti što se od tada samom Bogu vratilo? Tko zna – ako tako smijemo reći – što Bog osjeća kad mi prema Njemu ne samo ispunimo «obveze» nego iskažemo ljubav? Kad naša malenkost nasuprot njemu pokuša biti velikodušna? Tada u Bogu ima nešto na što mi pak iz daljine s riječju biti zahvalan smijemo natuknuti – samo ukratko; onda ona (ta riječ) utone u tajnu. Ali On će nam jednom pokazati kako ju je On primio, a to će spadati u blaženstvo.

S njemačkog preveo Karlo Bašić